

Vossenjacht  
foto's: collectie René Lapoutre



## De laatste grote veldontginning

VEERTIG JAAR GELEDEN WERD HET BUNNERVEEN ONTGOENEN

**Veertig jaar geleden baltsten de korhanen nog op slechts vijftien kilometer van de stad Groningen. De ontginning van het Bunnerveen, de laatste grote veldontginning van ons land, maakte daar abrupt een einde aan. Een uniek zelfstandig hoogveencomplex werd geofferd aan de honger naar nieuwe landbouwgronden, net voordat nieuwe wetgeving dergelijke grootschalige natuurvernietiging onmogelijk maakte. De auteur is medeoprichter van de Initiatiefgroep Herstel Bunnerveen.**



Luchtfoto Bunnerveen

*'Het grijpt me nog steeds bij de strot', zo verwoordt Harry de Vroome, voormalig medewerker van Staatsbosbeheer zijn gevoelens als hij terugdenkt aan de ontginning van het Bunnerveen, nu veertig jaar geleden. 'Een absoluut dieptepunt wat betreft natuur- en landschapsvernietiging.'* En hij is niet de enige die met bitterheid terugdenkt aan de grootschalige omzetting van de laatste 450 hectare veengrond in 1958. *'Dit had nooit mogen gebeuren'*, is een veelgehoorde uitspraak in de streek. Hoezeer ook de nieuw beschikbare landbouwgrond verwelkomd werd, het verlies van dit bijzondere stuk natuur woog zwaar, en niet alleen meer vanwege de turf die men er voor eigen gebruik stak. Hierdoor was door de eeuwen een soort kraterlandschap van kuilen ontstaan als gevolg van wilde turfgraverij; 'kibbelslag' werd het veen ook wel genoemd, verwijzend naar de veelvuldige heibel om het onduidelijke bezit van de pas gestoken turf.

Het ging vooral om de beking die van het veen uitging en om de herinneringen die erin lagen. De schoonheid en de gaafheid van het Bunnerveen was bijzonder, omdat het niet zoals de overige Drentse venen al eeuwen terug ten prooi was gevallen aan systematische vernijding door kanalen en wijken, en door de boekweitbrandcultuur was verminkt. Het gebied was weliswaar met veendijken en oppervlakkige afwateringen toegankelijk gemaakt, maar de ontginning verliep eeuwenlang kleinschalig en alleen aan de randen, zodat het oorspronkelijke veenlandschap bewaard bleef: baltsende korhanen in een uitgestrekte bruine vlakte met velden van wuivend veenpluis, veenmodder en heide, soms een zandkop die boven het veen uitsteekt waarop adders zich koesterden in de zon, en slechts hier en daar een berkenboompje om de weidsheid van het gebied te beperken. Het is nu nauwelijks denkbaar, maar amper veertig jaar geleden was het nog realiteit onder de rook van de stad Groningen.

### VERZET

Toen in 1956 besloten werd in het kader van een ruilverkaveling meteen het veen maar te ontginnen, bestond er wel degelijk verzet vanuit de bevolking. Uniek is bijvoorbeeld het feit dat zelfs belanghebbende boeren

# V

René Lapoutre



Turfwinning vóór de ontginning



succesvol het behoud van het Bongveen bepleitten, een pingoruïne aan de rand van het gebied, met een zeer aansprekende schoonheid. Om tegemoet te komen aan de wensen van natuurliefhebbers werd daarnaast nog zeventig hectare als natuurmonument buiten de ontginning gehouden: het Langerarsveen, aan de weg Donderen-Norg, het Stuifgat en een groot stuk 'kibbelslag' van vijftig hectare groot dat nu bekend staat als de Vijftig Bunder.

#### TEKENTAFELLANDSCHAP

De Vroome, die bij de ontginning betrokken was als landschapsarchitect, heeft zich ingezet om het oorspronkelijke karakter van het open veenlandschap terug te laten komen en de vijftig hectare hoogveenreservaat goed in te passen. Helaas was de rol van Staatsbosbeheer in die tijd beperkt tot het verzorgen van de wegbepanting en woog de stem van de collega's van de cultuurtechnische dienst het zwaarst. Zo komt het dat het landschap na de ontginning een totaal andere aanblik kreeg. Wie nu dit gebied bezoekt, rijdt over kaarsrechte wegen die telkens aan één kant begeleid worden door brede houtsingels. Her en der verspreid liggen nieuw gebouwde boerderijen die weinig lijken op de traditionele bouwvorm in Noord-Drenthe en eerder doen denken aan de Noordoostpolder. Het oorspronkelijk open karakter van het gebied heeft plaatsgemaakt voor een tekentafellandschap waarin geen waardering is terug te vinden voor het bijzondere karakter van dit deel van Drenthe.

De hoge ontginningskosten, omgerekend per vierkante meter hoger dan in de Flevopolders, waren het gevolg van het unieke karakter van dit gebied. Een veenlaag van plaatselijk vier meter dik, met daarin verzonken de restanten van een prehistorisch woud, en direct daaronder een taaie laag keileem en potklei moesten doorgeploegd en verrijkt worden met 'stadsdrek'. Verder moest, om de waterhuishouding te verbeteren, een compleet beekdal opgedoekt worden. Dit beekdal, de Noord- en Zuid-Lange Aren, verloor zijn functie doordat de Masloot omgeleid werd om voortaan uit te monden in het Peizerdiep in plaats van in het Eelderdiep. Dorpjes als Altena en Bunne, die hun bestaan voor een belangrijk deel ontleenden aan kleinschalige

randveenontginningen en turfwinning, werden van hun historische wortels beroofd.

#### NIEUWE WETGEVING

De voortvarendheid waarmee de klus ter hand genomen werd en de grote schade die aan het oorspronkelijke landschap werd toegebracht, had ironisch genoeg ook een positief effect. Ook landelijk groeide het besef dat er een halt aan deze grootschalige natuurvernietiging toegeroepen moest worden. Er kwam nieuwe wetgeving die voorgoed een eind maakte aan dergelijke gesubsidieerde ontginningen.

De sporen uit het veenrijk verleden zijn nu goeddeels uitgewist. Wie aandachtig zoekt, vindt in de houtwallen nog wat kienhout, de restanten van het verzonken woud dat op de bodem van het veen werd aangetroffen. De fraaiste stukken van dit prehistorische hout konden nog lang na de ontginning op omliggende boerenerven worden aangetroffen. Hier en daar weet een enkel gagelplantje zich, ondanks veelvuldig maaien, nog aan het bermonderhoud te onttrekken, als laatste veengetuige. Dit aromatische heestertje, dat voor de middeleeuwse bierbrouwer grote betekenis had, is een typische struik aan de rand van hoogvenen. Een enkele nylonkous hangt nog in de bomen, meegekomen als onderdeel van de Haagse compost, die versneden is met zand, veen en oerbanklaag om tezamen vruchtbare grond te vormen.

#### VIJFTIG BUNDER

Nu rest nog slechts, naast drie kleinere terreintjes, de Vijftig Bunder. Dit gespaarde hoogveenrestant ligt als een postzegel verloren midden in het ontgonnen gebied. Het is een merkwaardige plek, zowel een herinnering aan eeuwenlange menselijke aanwezigheid in het veen als een natuurgebied met een bijzondere betekenis. Voor de meeste omwonenden bestaat het veen niet meer; het is met de ontginning verdwenen. Velen hebben sinds die ingreep dit laatste restje kibbelslag niet meer bezocht, hoewel er nog de nodige particuliere eigendommen liggen. Het feit dat deze veenputjes na veertig jaar slechts mondjesmaat te koop aangeboden worden, geeft wel aan hoezeer



Bunnerveen, voor de ontginning



Turfwinning



men toch gehecht blijft aan dit familiebezit, al is de grond in economische zin waardeloos. Staatsbosbeheer streeft als beheerder en grootste eigenaar wel naar verdere verwerving van veenrestanten, maar het bezit breidt zich vanwege deze gehechtheid maar zeer traag uit. Dit is mede een reden waarom effectief beheer van het gebied zo lastig is. De belangrijkste reden is echter de grote cultuurtechnische ingreep die is doorgevoerd ten tijde van de ontginning. Doordat aan de noordkant een diepe ontwateringssloot gegraven is waar ook nog oude veengreppels op uitkomen, bloedt het gebied steeds verder leeg. Dit is totaal overbodig, want er grenst aan de andere kant van deze sloot geen landbouwgrond; er wordt dus geen enkel belang gediend. De sloot dient slechts om water van de agrarische gronden links en rechts van het veen te transporteren naar een duiker die het water nota bene onder de Masloot doorvoert richting Bunne.

#### KOFFIEBANKLAAG

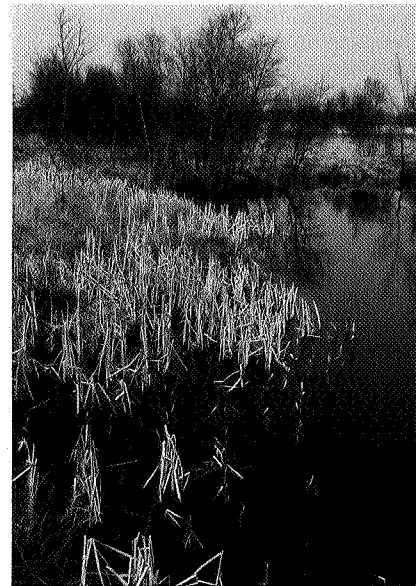
Een groot deel van de verdroging waaraan het veen ten prooi gevallen is, zou verholpen kunnen worden als het waterschap een andere voorziening zou treffen om de landbouwgronden te ontwateren. Want hoewel in de turfgaten het veen veelal tot op het zand is afgegraven, laat de ondergrond zelf maar weinig water door. De dikke laag klei en een stevige koffiebanklaag sluiten de grond afdoende af. Omdat het waterschap zelf ook wel inziet dat hier zeer eenzijdig de landbouwbelangen gediend worden, is aan de laatste eigenaren van stukjes veen een concessie gedaan: zij hoeven geen waterschapslasten te betalen. In het langzaam verdrogende veen is een proces van verval op gang gekomen: het veen groeit dicht met bomen. Van buitenaf gezien lijkt het al bos, maar wie het gebied in trekt, ziet nog een redelijk open gebied in het midden. Hier stikt het nog van de adders en ook vossen en reeën weten het te waarderen dat er nauwelijks bezoek komt.

#### HERSTEL BUNNERVEEN

De Vijftig Bunder is nog steeds een waardevol gebied waar de typische hoogveenvegetatie nog overal te vinden is; lavendelhei, veenbes, veenpluis en wollegras groeien

in het hele gebied. Het verlandingsproces is vooral in de eeuwenoude turfputjes zo ver gevorderd dat er plaatselijk weer levend veen te vinden is. Aan de noordoostkant is een groot gagelstruweel vlak achter een paar oude bulten van bolster, het onbruikbare bovenste deel van de turflaag.

De waarde van het gebied wordt dan ook onderschat, wellicht door de oneerlijke vergelijking met het eens grote en rijke Bunnerveen. Staatsbosbeheer heeft zich er kennelijk al bij neergelegd dat het de Vijftig Bunder afgeschreven moet worden als hoogveenrestant. Een trieste ontwikkeling die echter door een extra inspanning, vooral van het waterschap, voorkomen kan worden. Om het tij te keren is er een initiatiefgroep opgericht die herstelactiviteiten in gang wil zetten.



Grote veenput in het huidige Bunnerveen